

JINS KATEGORIYASI VA UNING TURLI TIZIMLI TILLARDA IFODALANISHI

Amonov Muxtor Umarovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

Qosimova Ozodaxon Zafarjon qizi

Lingvistika (ingliz tili) yo'nalishi magistranti

ozodaqosimova16@gmail.com

ANNOTATSIYA

Jins kategoriyalari turli tillarda turlicha talqin etiladi. Shu xususida bir necha tillarda talqinini ko'rish mumkin. Arab tilida so'zlar ikki xil: 1) muannas (ayol) va 2) muzakkar (erkak) jinsida bo'ladi.

So'zning muannas jinsda ekanligini bildiradigan yozilshidagi tashqi (morfologik) belgilari uchta:

1. So'zning "tamarbuta"□ bilan tugagan bo'lishi. Bunday so'zlar ko'p uchraydi: hadya; ehson - هَدِيَّةٌ qiz - ابْنَةٌ amma - عَمَّةٌ

2. So'zning تَاءٌ (alif va hamza) bilan tugashi. Bunday so'zlar kam uchraydi: davo - دَوَاءٌ sinov - بَلَاءٌ kasallik - دَاءٌ

3. So'zning اِي (alif maqsura) bilan tugashi. Bunday so'zlar juda kam uchraydi: xushxabar - بُشْرَى kasalxona - مُسْتَشْفَى

Ushbu maqolada turli xil tillarda jins kategoriyasi qanday farqlanishi bilan bog'liq masalalar ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Tizimli tillar, jins kategoriyasi, Grammatik ma'no, Grammatik kategoriya

KIRISH

Aksariyat tillarda otlar jins toifalaridan biri sifatida belgilanadi. Jins bo'lishi mumkin ayollik, erkak yoki o'rta. Ingliz tilidagi otning jinsi tirik mavjudotlarning erkak yoki ayol jinsiga munosabatini aks ettiradi. Ingliz tilining ajralib turadigan xususiyatlaridan biri shundaki, faqat jonli otlar jinsga ega, ya'ni jinsni aniq ko'rsatadi. Aksariyat jonsiz narsalar neytraldir. Bu ob'ektda gender xususiyatlarining aniq yetishmasligidan dalolat beradi. Ingliz tilida jinsni farqlash uchun egalik olmoshlari ham ishlatiladi. Ayol jinsi ikkita olmoshga ega: shaxsiy - u, egalik - uning. Erkak: u va uning. Neyter jins: bu shaxsiy shakl va uning egalik shakli. Qoidalarning tavsifiga mos kelmaydigan bir nechta istisnolar mavjud. Kema, qayiq, avtomashina (kema, kema, qayiq, avtomobil) degan tarixan shakllangan tushuncha yorqin misoldir. Bu ot ayol jinsi bilan ta'minlangan, mos ravishda u ayoldir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR:

Shunga asoslanib, ingliz tili faqat jins va animatsiyaga bog'liq bo'lgan otning jinsini qabul qiladi, degan xulosaga kelishimiz mumkin. Jins ob'ektning tasvirini ifodalamaydi, unga ko'ra boshqa tillarda jins bilan ta'minlangan. Faqat ba'zida jonsiz narsalar tirik narsalar bilan belgilanadi, keyin ular ayol jinsini oladi. Ko'pgina tillarda, shu jumladan bizning tilimizda ham barcha otlar uchta jins toifasiga bo'linadi: erkak, ayol va neyter. Ingliz tilida ob'ektlarni bildiruvchi otlarning aksariyati o'rta jinsga (it) tegishli, ammo hech qanday holatda emas. u va emas u. Ingliz tilida birinchi qadamlarini qo'yadiganlar uchun qayta sozlash juda qiyin, ammo vaqt va amaliyot bilan bunday rezervasyonlar yo'qoladi.

Demak, ingliz tilida gender toifasi bor, shunchaki so'zlar rus tilidagidan farqli ravishda jinslarga bo'linadi. Rus tilida yoki, aytaylik, nemis tilida otning jinsini qanday aniqlash mumkin? Faqat yodlash. Albatta, agar siz tug'ilishdan bu tilda gapirsangiz, unda siz ongsiz ravishda so'zlarning jinsini o'rganasiz ("qahva" va "tug'ilgan kun" so'zlari hisobga olinmaydi). Ingliz tilida hamma narsa ancha oson, chunki asosiy qoidalar mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Bondarko A. V., Morfologik kategoriyalar nazariyasi, L., 1976;
2. Dokulil M., Morfologik kategoriya masalasida, «Tilshunoslik masalalari», 1967, 6-son;
3. Guxman M.M., Paradigmalarining grammatik kategoriyasi va tuzilishi, kitobda: Tadqiqot umumiy nazariya grammatika, M., 1968;
4. Grammatik kategoriyalar tipologiyasi. Meshchaninov o'qishlari,
5. Katsnelson S. D., Til va nutq tafakkuri tipologiyasi, L., 1972;
6. Lomtev TP, Gap va uning grammatik kategoriyalari, M., 1972;